

FÓRIZS SÁNDOR

Rendészet, határrendészet

A tudomány számára ma már megbízhatóan ismert az a folyamat, amelynek során az emberi nem, a humán személy kilépett az állatvilágból és a mai sokoldalú lényvé fejlődött. Ezzel párhuzamosan az emberek közössége, az emberi társadalom is átalakult, és a két folyamat sokoldalúan oda-vissza megtermékenyítő hatással volt egymásra. A tudósok számára a folyamat egy érdekes mozaik, egy puzzle, amelynek kirakása még jó ideig eltart, és nem lesz vitamentes. Olyan fordulópontok találhatók ebben az időfolyamatban, mint az emberi éntudat kialakulása; a család, az állam és a magántulajdon megjelenése. Ezekhez a folyamatokhoz köthetjük a rendészet megjelenését, még akkor is, ha az első dátumot nem tudjuk biztonságosan meghatározni. Meggyőződésem, amikor az ember rokonait, szeretteit már a maihoz hasonló módon eltemette, a halottakat feldíszítette, sírokat emelt, már átérezte és átgondolta az elvesztésük súlyát és problémáit. Szerintem ettől a pillanattól már foglalkoztatta a megtorlás, a bosszúállás, az események befolyásolásának gondolata, vagyis az embrionális állapotban lévő rendészet. A dolgok még nyilvánvalóan törzsi, családi, nemzetiségi alapon működtek. A végrehajtás és a közösség nem szakadt el egymástól. A szóbeliség, a hagyományok, a szokások domináltak, de a sátortáborokat már őrizték, és a rendet fenntartották. Nagyon nehéz ezeket az eseményeket ma utólag megfognunk, néha viszont szerencsénk van, és a múltról egy pillanatra fellebben a fátyol.

Ez történt 1991. szeptember 19-én Olaszország és Ausztria határán, az Ötz-völgyi-Alpokban, Hauslabjoch közelében, 3210 méter magasan, amikor egy túrázó házaspár egy jégbe fagyott múmiát talált. A Hauslabjochi ember, vagy közismertebb nevén Ötzi, a jégember, egy körülbelül 5300 éves gleccsermúmia a kora rézkor idejéből. A lelethez szenzációs felfedezések sora kapcsolódik, felszerelését, ruházatát, DNS-vizsgálatát illetően. Minket az akkori közbiztonsági helyzetre vonatkozó információk érdekelhetnek, amelyek szegényesek, de gondolatébresztők. A kutatók eleinte úgy vélték, hogy hosszú barángolás után az éhség vagy a hideg végzett vele, csak később derült ki, külső beavatkozás következtében hunyt el. A bal vállába nyílhegy fúródott, artériát sértett, a sérülés védtelenné tette, bár nem ez okozta a halálát. A fejére irányzott ütés végzett vele. Természetellenes testtartása és a seb körül

talált alvadt vér arra enged következtetni, hogy támadója megfordította és megpróbálta kihúzni vagy letörni a nyílveesszőt. Nem rabolták el az akkori időkhöz képest gazdag felszerelését, ritkaságnak mondható rézbaltáját. Ilyen értelemben az egész eseménynek lehet leszámolás, bosszúállás, mondhatnánk esetleg igazságszolgáltatás jellege. Ha idegen csoport tagjaival konfrontálódik, kifosztják, nem hagyják ott érintetlenül.

Az előző eset rávilágíthat arra, miként rendeztek súlyos problémákat kis-csoportos, törzsi, nemzetiségi viszonyok között. A valódi, államok működéséhez kötődő rendészet, határrendészet megjelenését én a termékeny félhold első városaihoz kapcsolom. „*A termékeny félhold a Közel-Kelet egy félhold alakú területe, ami eredetileg Mezopotámiát és Kánaánt foglalta magában, de később hozzáértették a Nilus-völgyet, azaz az ókori Egyiptomot is. A fogalmat az egyiptológus James Henry Breasted vezette be 1916-ban, mint a civilizáció bölcsőjét. A fogalom rendkívül találó volt a térképen felvett alakja és termékeny földje folytán.*”¹

Létezett egy Ebla nevű város, amelyről eredetileg csak azért tudunk, mert a Biblia megemlítette. Észak-Szíriában olasz régészecsoport találta meg és ásta ki a romjait az 1970-es évek folyamán. A város lakosságát különböző becslések húszezer, a környező településeket további kétszázezerre teszik. A régió az időszámítás előtti harmadik évezredben élte a virágkorát, azaz ötezer évvel ezelőtt; a fő bevételi forrás földművelés és kereskedelem volt. Ilyen létszámú lakosságot és az összetett tevékenységeket már nem lehetett néhány száz fős vadászközösség irányítási módszereivel igazgatni. Ehhez már szükség volt az emberiség egyik legnagyobb találmányára, az írásra. A megerősített királyi palota romjai között közel húszezer darab ékirásos táblára bukkantak, s ezeket sikerült is megfejteni, bepillantást nyerve az akkori társadalom mindennapjaiba. Milyen információkat hagyományoztak ránk ezek az emberek? Rendészeti vonatkozásban nagyon keveset. Szerintem nem azért, mert a feladatkör nem is létezett. Egyszerűen ilyen írásos szinten nem tartották szükségesnek foglalkozni vele, nem kapcsolódott hozzá magasabb igény. A leletanyag kilencven százaléka gazdasági és adminisztratív okmány, elszámolások, nyilvántartások, hiszen éppen ebből a célból jött létre maga az írás is. Más területekre, mint a szépirodalom, vagy a szerelmi líra, majd lassan terjeszkednek ki a betűk. A feltalált dokumentumokból megismerhetjük a teljes, hierarchikusan felépülő társadalmat, csúcán az uralkodóval, egy jól szervezett igazgatási apparátust, amelynek működését a beszolgáltatott adók

¹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Termékeny_félhold

és váмок segítik. A földsáncokkal és árkokkal védett város a palota komplexumra, ezt külön megerősítették, és a négy negyedre osztott lakossági részre tagozódott. Négy jól védhető kapu segítette a közlekedést. Egy olyan agyagtáblát publikáltak a szerzők, amely külföldi fegyveresek felfogadásáról szólt. Egyszerűen a logika mondja, hogy ezeket a kapukat, a városfalat és a palotát éjjel-nappal őrizni kellett, másképpen nem lett volna értelme a megerősítésnek. Azt tudjuk, hogy külső támadás esetén a lakosságot mozgósították, de teljesen bizonyos, hogy normál időszakban az uralkodónak saját állandó kísérete volt, és az tarthatta fenn a rendet. Egy írás említ egy elfogott személyvel kapcsolatos bánásmódot, akit a város kapujához kötöztek ki. Számos olyan táblát is találtak, amely az eblai joggal kapcsolatos és elkövetett cselekmények (testi sértés, erőszak, emberölés) büntetési tételeit sorolja fel. Több nemzetközi szerződésre is bukkantak, ezeket más városállamok uralkodóival kötötték meg, gazdasági vonatkozásúak, illetve egy pedig házassági okmány a hozomány (átadott települések) feltüntetésével; a menyasszonnyal együtt számos várost kapott a férj hozományba. Ezzel az információval lényegében már a határrendészetnél is vagyunk. Területátadások történtek, határmódosítás. Valaki(k) nyilvánvalóan felügyelték a városállamok birtokainak sértetlenségét. A két tudós könyvében egy másik rézkori várossal, „Lagas”-szal kapcsolatban találunk határőrizeti/határrendészeti vonatkozású feljegyzést: „*Lagas történelmének egyik döntő eseménye egy hosszúra nyúlt határvita volt a szomszédos városállammal, Ummával; a vita egy csatorna és a Guedinnek nevezett legelő használata fölött folyt. Egy nagyjából épen fennmaradt sztlé írásban és képből örököltette meg...*” a vita háború útján történt rendezését.²

Az asszír uralkodók az időszerűség előtti hetedik században építették híres palotáikat, egyebek között Ninivében, ezekben a folyosók falait fehér domborművekkel borították, helyettesítve a mai fényképeket vagy filmhíradókat. Ezeket a teljes társadalmi életet áttekinthetjük. Az egyikre szeretnék utalni, amely építkezést ábrázol, kényszermunkásokkal, a háttérben az őket felügyelő fegyveresekkel.

A Római Birodalom idejéből bőségesen maradtak ránk rendészeti és határrendészeti adatok. A hazánk területén is keresztülhúzó limes határőrizeti és határvédelmi katonai célokat egyaránt szolgált. A helyi építőanyagok felhasználásával, olyan egységes minta alapján készültek az objektumok,

² Chaim Bermant – Michael Weitzman: Egy ismeretlen ókori civilizáció: Ebla. Gondolat Kiadó, Budapest, 1986, 37. o.

hogy ma elég a laktanya egy pontját meghatározni és a régészek a többi helyet már néhány méter eltéréssel a föld felszínén ki tudják jelölni. Az anyagok megóvására kedvezőbb klímájú – és mert ott kővel, vályoggal dolgoztak – Jordániában teljes épségében őrződött meg határőr-laktanya. A megmaradt beállóhelyek alapján a rendszeresített lovak számát is ismerjük. Nálunk Európában Magyarországon és Németországban még az objektumok fejlődésének folyamatát is érzékelhetjük. Rálátásunk van a határt védelmező katonai, félkatonai erők alkalmazásának változására, amennyiben fokozatosan a határvonalon elhelyezkedő őrtornyok és kiegészítő pontok mögött jelentős mélységben kezdtek elhelyezni a többirányú reagáló képesség érdekében. Ez egyre fontosabb lett, amint növekedett a barbárok birodalomra gyakorolt nyomása. Ugyanakkor a gazdasági szempontok már összekapcsolódtak a rendészeti feladatokkal. A Duna keleti oldalán felépített úgynevezett ellenerődök (lásd az Erzsébet-híd pesti oldalát) egyben a heti rendszeres piacok helyszínei lettek, ahol a birodalomból ki-, illetve beléptek az áruk. A határátkelőhelyek a római korban mindig fontos szerepet játszottak, és diplomáciai tevékenységek helyszíneként is szerepeltek. Attila hun király hatalomra kerülésekor a Keletrómai Birodalomba menekült két hun herceg, Mama és Atakam (valószínűleg Ruga hun nagykirály valamelyik testvérének a fiai), akik az öröklési sorrendben Attila elsőbbségét veszélyeztethették. „*A margusi békeszerződés értelmében 435-ben a keletrómaiak közvetlenül Attilának szolgáltatták ki a két herceget. Átadásukra [...] az al-dunai átkelőhelynél Scynthia Minorban [...] ma Hirsova Dobrudzsában, keletrómai erődben került sor. Attila emberei – nyilván uruk parancsára – nem sokat teketóriáztak, a magaslati erődből figyelő rómaiak szeme láttára a sík túlparton tüstént karóba húzták őket.*”³ A leírt események mögött kibontakozik minden olyan tevékenységsor, amely napjainkban is lehetséges. Külföldre menekülés, menedékkérés, annak megtagadása felsőbb politikai érdekekből, kiadási kérelem, szerződés, kitoloncolás, átadás a határátkelőhelyen.

Hazánkban az Alföldön húzódik az 1260 kilométer hosszú ókori védőműrendszer, a „Csörsz árka”, amelyről valójában igen kevés adatunk van, de nem a rómaiakhoz kapcsolódik.

Az európai középkor rendszete bár szerteágazó, alapjaiban mégis ismert. Létezik a Közel-Kelet egy tanulmányozásra érdemes alkotása: *Antoine Galland* francia utazó a XVII. század végén Keleten találta meg az Ezeregyéjszaka mesegyűjtemény XV. századból származó kéziratát. Az iszlám meg-

³ Bóna István: *A hunok és nagykirályaik*. Corvina Kiadó, Budapest, 1993, 42. o.

jelenése és elterjedése idejéből a VI–VIII. századból származó arab-perzsa népi történetek első kézből mutatják be a kialakult, akkori viszonyok között nagynak, jelentősnek mondható városok életét. A mesegyűjtemény *A szerelem rabszolgái* című változatának elolvasását javaslom, olyan szempontból is, hogy kiemeljük belőle a rendészeti tevékenységre vonatkozó utalásokat. Mai szokásaink mellett nehéz elképzelni, miként lehetett az akkori technikai körülmények között egy több tízezres lakosságú város (Bagdad, Bászra, Kairó) ellátását és biztonságát garantálni. Milyen rendszabályoknak kellett érvényesülniük a napi élet fenntartásához? Bár a rendészetre vonatkozó vezető-irányító munka tudományos-elméleti fundamentumai akkoriban még nem léteztek, a tapasztalati alapok segítségével erre lehetőség nyílt. Gondoljunk a nehézségekre! Nincs éjszakai közvilágítás, hiányos a lakossági nyilvántartás, nehéz a személyazonosítás, soknemzetiségű, sokvallású tömegekről van szó. A szűk utcák átláthatatlanná teszik a város szerkezetét. Csak a főutakon és a nagy tereken és csupán nappal lehetett az ember biztonságban. A lapos tetejű, vályogból épült, egymáshoz támaszkodó jellegzetesen arab épületek elsőrangúan segítettek a behatolást és a menekülést. Mit olvashatunk ki az eredeti elbeszélésekből? A rendészet szerkezeti felépítése teljesen kiforrott. A csúcson az uralkodó, a kalifa áll, aki teljes hatalommal bír. Testőrségének parancsnoka napjaink készenléti rendőrsége parancsnokával azonosítható, mint egy rendőr őrezred vezetője. A vezír (vagy nagyvezír) a katonaságot irányítja, a kádi pedig a főbíró. A történetek visszatérő figurája a „váli”, egyfajta rendőr nyomozó bíró, saját fegyveresekkel, feladata pedig az általános rend fenntartása, a kisebb súlyú cselekmények azonnali megtorlása, valamint a gyors ítélkezés. Mindezen személyek között egyensúlyi állapot áll fenn, ennek gyakori megbomlása külön problémákat szül. A rendfenntartás az előbbiek feladata, de azt nem tudják teljes mértékben garantálni. Hiába a számtalan szigorú rendszabály, sötétedéskor még a városkapukat is bezárják, aki kint reked, jogosan számolhat rablótámadással. A magánzemélyekre is jelentős szerep hárul a közbiztonság terén. Mindenki a kor szintjének megfelelő fegyvereket tart. A gazdagok fegyveres kísérettel közlekednek, saját házaikat őriztetik. A piacokat, középületeket, mecseteket a város fegyveresei védik. Lefekvéskor az egyszerű polgárok elbarikádozzák az ajtókat, bereteszelik az ablakok zsaluit, és az ágyhoz készítik fegyvereiket, kardokat, lándzsákat. Pirkadatig senki sem hagyja el a lakását. Garancia, hogy a házakban nagy létszámú rokonság él együtt, és vigyáznak egymásra. A történetek bűncselekmények sorát dolgozzák fel. Mindennaposak a lopások, a rablások, ezek gyakran gyilkossággal végződnek, és a csoportos elkövetés is jellemző.

Az emberrablások főként a fiatal lányokat, nőket, fiúkat érintik, abból a célból, hogy az elrabolt embereket rabszolgaként eladják. Gyakori a hamis tanúskodás, okmányok meghamisítása, csalás. Két alkalommal merült fel a vád, hogy a hentes emberhúst mért ki. Az egyik esetben a vásárló véletlenül bepillantott a kamrahelyiségbe, ahol a kampókról emberi testrészek lógtak. Riasztotta a vizsgálóbíró, és fegyverekkel tértek vissza, de a raktárban már birkahúst találtak. „*A gonosz dzsinek játszottak velem*”, mondja a mesélő a kor akkori szintjének megfelelően. Feltételezem, a hentes is észlelte a vevő megrökönyödését, és a távozása után lecserélt mindent. Felbukkan több rendőri munkamozzanat leírása, házkutatás írásos engedéllyel (fermán), a talált tárgyak jegyzékbe vétele, tanúk helyszínre hívása. Az ítékezés módja és az alapjaiban rendkívül kegyetlen büntetési normák nem különböznek a szokványos európai eljárásoktól.

Érdekesnek találtam azt az elbeszélést, amely arról szól, hogy az uralkodó egyik palotájából értékek tűntek el. Ekkor a kalifa maga elé hívatta a válit a következő mondattal: „*Lépj elém [...] és mond meg nekem, hogy áll Bagdad nyilvános nyugalma.*”⁴ Ez a mondat természetesen a városi közbiztonsági helyzet számonkérését jelenti, mai megfelelője az önkormányzat előtt történő éves beszámoló. A történetek jellege kizárja a határrendészeti vonatkozású események szerepeltetését. Több esetben viszont szó van nemzetközi levelezésről, a birodalom más részébe menekült elkövető köröztetéséről, vagyona elkobzásáról, illetve a rokonokkal történő leszámolásról.

Egyesek szerint az Európában elterjedt vérfarkastörténetek alapjául az akkori utasok, parasztok megölésével foglalkozó sorozatgyilkos rablólovagok, helyi földesurak által elkövetett tettek szolgáltak.

Gondolatok a rendészettudományról

A ma létező tudományágak valamikor nem tartoztak a tudományok körébe. Lényegében a közhiedelem nem tekintette tudományos tevékenységnek, mint ahogy a gyógyítást sem, amely a vallásos tevékenység részeként zajlott a kezdetek kezdetén, és a ráolvasás, éneklés, tánc, zene ugyanolyan része volt a tevékenységnek, mint a gyógynövények alkalmazása, gyógyszerek készítése és a sebészeti beavatkozás. A beteg lelki azonosulása a gyógyítási folyamattal bizonyára segítséget jelentett. Az állandó háborúskodás következtében

⁴ Kulcsár Ödön (szerk.): *A szerelem rabszolgái. Történetek az Ezeregyéjszakából.* Népszava Kiadó, Budapest, 1988, 273. o.

a XVI. században a tábori sebészet robbanásszerű fejlődésnek indult, így módon hatalmas mennyiségű gyakorlati tapasztalat halmozódott fel. Noha a sebesültek kezelésének eme eljárásait tudományosan még nem támasztották alá vagy bizonyították be, de az eredmények egyre imponálóbbakká váltak. Ekkor semmit sem tudtak a vírusokról, a bacilusokról, a fertőzésekről. A kémia, a biológia, a fizika fejlődésével, segítségével végül kialakult az orvostudomány. Ugyanez a folyamat zajlott le a vezetéstudomány terén is, csak időbeni eltolódással. Túl nagy irányító tevékenységet nem igényelt egy falusi kovácsműhely a maga nyolc dolgozójával. A XIX. század nagy ipari fejlődése már magával hozta a több ezer fős üzemek létrejöttét, az amerikai vasúti társaság az évszázad végén százhuszezer alkalmazottat foglalkoztatott, már nem volt elegendő a gyakorlati tapasztalat.

Meggyőződésem szerint a gyakorlati rendészeti tevékenység és a rendészet elmélete között is hasonló folyamatok zajlottak le az elmúlt ötven évben. Sok tapasztalati anyag halmozódott fel, amely már lehetővé teszi az elméleti szortírozást. De a fő okot a tudományok közé történő belépésre a társadalmi fejlődés előre haladásában látom. Egyik ok az emberiség létszámának növekedése: napjainkban több mint hétmilliárd ember él a bolygón. A lakosság szám növekedése gyorsuló ütemű, legalábbis még egy darabig: „2 ezer éve 300 millió fős volt az emberiség, 1200 táján 450 milliós, 1650-re érte el a félmilliárdot. 1850-re 1 milliárd 265 millió főből állt, 1900-ban 1,656 milliárdból, de 1950-re már átlépte a 2,5 milliárdot.”⁵ Miként lehet hét-, vagy tízmilliárd embert szűkülő természeti források és a háborúk árnyékában biztonságba helyezni? Ez az egyik nagy kérdés.

A rendészet szerepének növekedését alátámasztó további ok az urbanizáció fejlődése: a Föld lakosságának nagyobbik fele a városokba költözik; a globalizáció, amely hasonló problémákat teremt a világ minden részén, és egységesíti az emberiség gondolkodásmódját, tudását; a nagy gazdasági közösségek létrejötte, mint az Európai Unió, minőségileg új helyzetet teremtett a rendészet területén. Más, kibővített értelmet kapott a „biztonság” kifejezés. Szélesebb a skála, amelyen mérhetők a részösszetevők, amelyek között olyan új tételek bukkantak fel, mint a nagyvárosi biztonság, a katasztrófahelyzetek, a nukleáris baleset, a terrorizmus stb. A régi módszerek, megközelítések sokszor jók, más esetben kevésnek bizonyulnak. Az új feladatok sokkal jelentősebbek, és már csak tudományos alapon, össztársadalmi összefogással közelíthetők meg az eredmény reményében. Valamikor egy tízezer lakosú város

⁵ A Föld lakóinak száma a mai napig. HVG.hu, 2012. február 7.
http://hvg.hu/shake/A_fold_lakoinak_szama_a_mai_napig_1F3D9H

nagy településnek számított, ma húszmillióról beszélhetünk, és abból jelenleg tizenkettő van. További nyolcnak a lélekszáma tizenny- és húszmillió között van. Két évtized múlva negyvennél több ilyen megapolisza lesz a Földnek. Tokiónak harminchétmillió lakosa van napjainkban. Közeledik a *Csillagok háborúja* című filmben megálmodott toronyvárosok ideje. Az ENSZ adatai szerint 2005-ben a világ lakosságának 48,7 százaléka (hárommilliárd-százötvenmillió-négy százötvenegyezer ember) volt városlakó. Az iparosodott államokban ez az arány már a nyolcvan százalékot is meghaladja.⁶ Számos magas GDP-jű, fejlett európai ország (például Ausztria, Finnország, Izland, Írország) lakosságának több mint negyven százaléka a fővárosban él. Hazánk lakosságának 66,3 százaléka lakik városban.

A rendszettudományt nemzetközi téren elismerik tudományágnak. Megvan a saját kutatási területe, kutatómódszertana, kapcsolata más tudományágakkal, saját szakkifejezés-rendszere, szaksajtója, mögötte meghatározott állami-társadalmi szervezetek rendszere áll.

Érdekesnek találom a rendszet, rendvédelem kifejezések keveredését a szakmai nyelvben, a szakirodalomban. A mögöttünk álló utolsó húsz évben előtérbe került a rendszet főnév használata a publikációkban. Mindamellet a legtöbb, ebben az időszakban született jogszabályban a rendvédelem kifejezés szerepel. Nem kötelező, és nem is jellemző, hogy a jogszabályok megfogalmazói naprakészen tisztában legyenek a tudományos élet legújabb eredményeivel, állásfoglalásaival, a mindenkori irányzatokkal. Természetesen inkább ennek az ellenkezője lenne a kedvező, mondhatnánk a követelmény. A rendőrségi törvény 1. § (2) bekezdés 9. pontja rendvédelmi feladatokat ír, és ezt a szabályozást 2011-ben emelték be a jogszabályba.

Még érdekesebb a következő fogalmazás: „*A rendőrség az Alaptörvényben, az e törvényben és törvény felhatalmazása alapján más jogszabályban meghatározott bünmegelőzési, bűnüldözési, államigazgatási és rendészeti feladatkörében.*”⁷ Így a fogalmazás és a formális logika szerint a rendészeti feladatkörön kívül esnek olyan „tétélek”, mint a bünmegelőzés vagy a bűnüldözés. Láthatóan itt vannak még megvitatható és helyreillesztendő részek a tudományágban.

A magam részéről ezt a nehézséget a két fogalom (rendszet, rendvédelem) szinonimaként történő alkalmazásával oldom fel. Természetesen ennek is lehetnek ellentmondásai. A fogalmak használatáról zajlott szakmai megbeszélés-

⁶ ENSZ 2005 Pomázi István: Merre tart a világ?

<http://www.termeszettvilaga.hu/szamok/tv2008/tv0803/pomazi.html>

⁷ 1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről, 1. § (2) bek.

sen messze nem volt egyértelmű a megítélés, sok vélemény a rendvédelmet magasabb szintű kategóriaként határozta meg, és abban helyezte el a rendészetet. Természetesen ebben az esetben a rendészet mellett még a rendvédelem más összetevőit is azonosítani szükséges.

Magam úgy ítélem meg, hogy a rendészetet több módon is részekre tagolhatjuk feladatrendszerek és szervezetek irányában. Egyik területének, összetevőjének tekintem a határrendészetet.

A határrendészet és a rendészet kapcsolata

„A rendészet olyan állami tevékenység, amely a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlenül zavaró magatartás megakadályozására és a megzavart rend helyreállítására irányul.”⁸

„A rendészet az állam szerveinek az a hatósági tevékenysége, amelynek célja a közrend és a közbiztonság megóvása mindazokkal szemben, akik annak épségét fenyegetik vagy megsértik.”⁹

Mindkét szerző megfogalmazásával egyetérthetünk. A magam részéről a rendészetet mindig tágabbnak tekintetem, mint csupán az állami szervek tevékenységét. A nemzetközi tendenciákra, rendészeti modellekre figyelemmel a rendészet területén jelentős szerephez jutnak az önkormányzatok; a magánbiztonsági vállalkozások; a nem állami jellegű, bár esetleg az állam által is támogatott társadalmi szerveződések, önkéntes, nonprofit biztonsági szövetkeződések, szövetségek; valamint maga az állampolgár is bizonyos, a szintjére telepített jogkörök alkalmazása esetén. Utóbbihoz lásd az Egyesült Államokban az állampolgár szabad fegyverviselését, és magánterületen annak széles körű használati jogosultságát.

Ha az első két megfogalmazást vizsgáljuk, azokba minden további nélkül beilleszthetjük azon állami tevékenységek körét, amelyek feladata a rend megzavarásának megelőzése, az államhatárok őrzete. Azonnal több kérdés is felvetődhet, ami az alkalmazott szakkifejezéseket illeti. Határrendészet, határőrizet, határvédelem. A határőrizeti/határrendészeti szakkifejezések egymást fedése más országok esetében is megfigyelhető. *Bundesgrenzschutz* néven létezett a korábbi német határőrség, és szövetségi határvédelemként fordították

⁸ Szamel Lajos: A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai. MTA Államtudományi Kutatások Programirodája, Budapest, 1990, 30. o.

⁹ Finszter Géza: A rendészet elmélete és a rendészeti eszközrendszer. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2013, 15. o.

a szervezet megnevezését magyarra. Ugyanakkor a párhuzamos magyar szervezetet, a BM Határőrséget a *Grenzwache* szóval jelöltük. A német nyelvben a határőrizeti tevékenység egészére vagy részterületeire alkalmazták még a *Grenzüberwachung*, *Grensicherung*, *Grenzschutz* kifejezéseket is.

A magyar „határvédelem” kifejezés felfogásomban inkább az államhatár védelméhez kapcsolódó katonai rendszabályokat foglalja magában, a fogalom feloldását egyébként az 1995-ben kiadott *Hadtudományi Lexikon* sem tartalmazza.

A határrendészet és a határőrizet főneveket a mai szakirodalomban egymást helyettesítő fogalmakként, mint a rendészet (rendvédelem) kisebb részterületét is használják. Ezek a kifejezések maguk is olyan feladatterületeket takarnak, amelyek tovább oszthatók alárendelt elemekre. Így beszélhetünk a határforgalom ellenőrzéséről, a határrend fenntartásáról, az államhatár őrizetéről a terepen (zöldhatárőrizet), nemzetközi határrendészeti együttműködésről.

A határőrizet nagyjából egyidős a rendészettel, a rendfenntartással – bár annak csak részeként – kisebb feladatszeletet foglal magában. Noha általában az államhatár őrizetéről beszélünk, a határőrizet még bizonyos mértékig az államok létrejöttét is megelőzi. Maguk az államok sem egy csapásra keletkeztek, fokozatosan nőttek ki a törzsi keretekből. A törzsek pedig már számon tartották, megjelölték és őrizték saját területeiket. Legelőiket, itatóikat, a területen áthaladó utakat az engedélyük nélkül senki sem használhatta.

A határőrizet módja, célja, az alkalmazott erők nagysága koronként és az állam szomszédokhoz kapcsolódó politikai kapcsolatai szerint változik. Magyarországon láthattuk az elmúlt időszakban az uniós, majd a schengeni csatlakozást. A politika szemében csökkent a határőrizet jelentősége, megszűnt a határőrség, az erők és eszközök nagyobbik részét kivonták a feladatrendszerből. Nem mi voltunk az egyetlen ilyen ország, hasonló folyamat zajlott le Németországban szövetségi szinten, Bajorországban, Ausztriában, Csehországban, Szlovákiában.

A főiskolai szintű bachelorképzés terén az Európai Unió azon kevés országa közé tartozunk ahol még önálló határrendészeti képzés folyik. A legtöbb tagország földrajzilag messzire került az unió külső szárazföldi határaitól, és már nem tartja szükségesnek az azok őrizetére irányuló felkészítést, holott valamikor szinte Európa valamennyi államának volt külön határőrizeti szervezete. A Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Karán a rendészeti igazgatási alapszakon belül az egyik szakirány a határrendészeti szakirány, szakmai tananyagát a határrendészeti tanszék gondozza. A felkészítés jelenleg hároméves nappali és levelező formában történik. A felsőoktatásban az általa-

nos ismereti, jogi és rendőri tananyag mellett az országban egyedül itt található határrendészeti, határellenőrzéssel összefüggő tantárgyak. A hatszemeszteres felkészítés elméleti és gyakorlati óráinak száma 3002, ebből 585 tanóra a határrendészeti szakmai tananyag.

Befejezés helyett

A rendészet, ezen belül a határrendészet végigkíséri az emberiség írott történelmét, de bizonyos szempontból meg is előzi. A rendészeti feladatok fontossága a jövőben tovább növekszik; a gyakorlati tevékenység mellett az elméleti megalapozása és az összefüggések, törvényszerűségek felkutatása, bemutatása a rendészettudomány művelőire vár.

A határrendészet elméleti tartalmát is pozitívan érinti a rendészet tudományágként történő elismerése. Szükség van a további elméleti kutatómunkára, a nemzetközi és hazai tapasztalatok feldolgozására, a lehetséges jövőkép megrajzolására. Nem tekintem zavaró tényezőnek, ha ezek a lehetőségek beágyazódnak a rendészettudomány keretei közé.

IRODALOM

- Bermant, Chaim – Weitzman, Michael:** Egy ismeretlen ókori civilizáció: Ebla. Gondolat Kiadó, Budapest, 1986
- Burenhult, Göran (szerk.):** A múlt emberei. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 2007
- Caparini, Marina – Marenin, Otwin (eds.):** Borders and security governance. Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva, 2006
- Danielisz Béla – Jármy Tibor:** Rendészet Európában. Duna Palota Kiadó, Budapest, 2008
- Finszter Géza:** A rendészet elmélete és a rendészeti eszközrendszer. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2013
- Kulcsár Ödön (szerk.):** A szerelem rabszolgái. Történetek az Ezeregyéjszakából. Népszava Kiadó, Budapest, 1988
- Leakey, Richard E. – Lewin, Roger:** Fajunk eredete. Gondolat Kiadó, Budapest, 1986
- Robinson, Andrew:** Az írás története. József Műhely Kiadó, Budapest, 2003
- Szamel Lajos:** A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai. MTA Államtudományi Kutatások Programirodája, Budapest, 1990
- Takács Lajos:** Határjelek, határjárás a feudális kor végén, Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987
- Visy Zsolt:** A római limes Magyarországon. Corvina Kiadó, 1989